

Informe final
Prova pilot d'un instrument d'aprenentatge i avaluació de la competència de
pensament analític
Programa Innovació Docent 2013-2014

Responsables: Núria Prat Bau i Marta Llobet i Estany

Participants

Marta Llobet i Estany
Belén Parra Ramajo
Silvia Iannitelli Muscolo
Gemma Vila Bosqued
Adela Boixadós Porquet
Candido Palacin Bartroli
Antoni Vives Riera
Tomas Bález Tello
Violeta Quiroga Raimundez
Antonio López Rodríguez
Maria Antonia Buenaventura
Roger Canals Vilageliu
Toni Sangrà Boladeres

Resum

Es presenta un instrument d'avaluació (rúbrica) específic per a l'adquisició de la competència de pensament analític (CPA) en la formació de treball social aplicable a matèries diverses en els cursos del Grau de Treball Social. Es descriu el procés metodològic realitzat per a la construcció de l'instrument i es presenten els resultats de la prova pilot. Aquest treball s'ha impulsat pel Grup d'Innovació Docent Trans@net: transdisciplinarietat i aprenentatge en Treball Social de la Universitat de Barcelona.

Aquest projecte ha permès avançar als docents en la conceptualització. Reduir la disparitat dels criteris avaluatius utilitzats pels docents. Crear una visibilitat comú davant els estudiants. Afavorir una major cultura de la transversalitat entre matèries de diferents àrees de coneixement. Definir unes primeres condicions d'aplicabilitat de la rúbrica: utilitzar-la sempre dins d'activitats d'aprenentatge que acompanyin la seva adquisició; aplicar-la en exercicis específics per al desenvolupament d'aquesta competència; treballar prèviament amb els estudiants la comprensió de la competència i mostrar l'instrument, així com posar exemples de les relacions existents entre els ítems de la rúbrica dins el context del contingut de l'assignatura i l'exercici proposat.

Paraules clau: Treball Social, innovació educativa, avaluació, competència analítica, rúbrica

1. Introducció

Avaluar és una de les tasques més complexes que afronta el docent, sobretot quan en l'educació superior tractem aprenentatges complexos que no poden ser reduïts a un llistat de criteris i estàndards que l'estudiant ha de saber reproduir (o repetir). El professorat pretenia dotar-se d'una eina que permetés formar a l'estudiant en l'adquisició de la competència, objectivar el procés d'avaluació i anar mes enllà, determinant amb consens els llindars d'adquisició de la competència de pensament analític (CPA) dins el recorregut del Grau.

Els docents es plantegen la necessitat de formar professionals del treball social que puguin analitzar des de la reflexivitat la complexitat de situacions, processos i pràctiques professionals que reproduïen i legitimen posicions i relacions de poder polític, econòmic i de saber professional generadores de desigualtat, i, a partir d'ella, juntament amb la ciutadania construir altres possibilitats que promoguin la justícia social (Pastor i Martínez, 2014).

2. Actuació d'innovació docent

a. Context d'aplicació

Han participat en aquest projecte un grup de 10 assignatures del Grau de Treball Social, de les quals, 6 corresponen a primer curs i quatre a segon amb un total de 16 docents participants de procedències disciplinàries diverses amb un major predomini de l'àrea de treball social (11)

b. Objectius

1. Millorar els aprenentatges de l'alumnat implicat

- Validar l'instrument d'avaluació (rúbrica) de la CPA en context real a l'aula
- Elaborar l'instrument definitiu amb els resultats de la validació
- Determinar les condicions d'aplicació de l'instrument
- Incloure en els plans docents aquesta competència, les activitats d'aprenentatge per al seu assoliment i la seva avaluació

2. Acompanyar l'adquisició de la CPA per part dels estudiants en el seu pas per les assignatures de 1er i 2on.

- Crear un glossari terminològic de l'instrument
- Relats de pràctica docent. Recollir els exemples i exercicis que els professors utilitzen per distingir o complementar aquesta forma de pensament amb d'altres com el pensament reflexiu, crític i creatiu en el context de la seva assignatura.
- Recollir les activitats d'ensenyament-aprenentatge utilitzats pel professorat en cada

c. Metodologia

La validació de la rúbrica en una prova pilot s'ha desenvolupat en 8 assignatures, 5 de les quals corresponen al primer curs, 2 al segon, 1 al tercer, formant un total de 14 grups

diferents (8 de matí i 6 de tarda). En relació a les característiques dels exercicis, 10 són en grup i 4 individuals. El tipus d'exercicis on s'ha aplicat són diversos en objectius competencials. Trobem, activitats globals extenses on la capacitat d'anàlisi conflueix juntament amb altres competències en equitat; D'altres, on la CPA conflueix amb altres competències però té un paper predominant (= > 80%); I exercicis més específics on només es considera la CPA (100%).

Curs	Assignatura grups	Grup matricula	Estudiants participants	Presentació CPA i rúbrica	Activitat individual	Activitat grupal	Criteris avaluació
1 ^{er} (1S)	Sociologia T1/T2	58 /61	20	Si	Anàlisi entrevista trajectòries vers etapa adulta		No s'ha diferenciat
1 ^{er} (1S)	Conceptes Bàsics del Treball Social M2/T1	69 /74	20	Si	Anàlisi situació social de violència entre iguals		70% CPA 30% CI
1 ^{er} (2S)	Història Social contemporània T1	63	10	NO		Portafoli docent: transformacions al món en el període contemporani	100% CPA
1 ^{er} (2S)	Epistemologia T1		10	NO		Realització glossari Selecció dicotomia	88% CPA 12% CI
1 ^{er} (2S)	Comunicació i Documentació M1	67	10	Si	Anàlisi crític notícia premsa		90% CPA 10% CI
2on (2S)	Habilitats Socials i Comunicatives M1/M2	32 /30	20	Si	Anàlisi i autoavaluació situació comunicativa escenificada TS		80% CPA 20% CI
2on (2S)	Desigualtat i exclusió social M1	59	10	Si	Anàlisi crític concepte i situació joves (ni-ni)		60% CPA 40% CPC

Font: Elaboració pròpia, 2014-12-18

d. Recursos i suports emprats:

En el grup d'innovació participen el professor coordinador de cada assignatura i un altre membre de l'equip docent amb la intenció de garantir sempre la presència d'almenys un membre per assignatura. Els espais de treball tenen una freqüència mensual estable i es troben coordinats per dues professores. La major part de les tasques del procés d'investigació s'han realitzat en subequips i en espais flexibles. El procés de treball del grup i del projecte es documenta a través d'actes, informes parcials i finals.

3. Resultats i conclusions

Pel què fa al primer objectiu del projecte es presenta com a resultat principal l'instrument creat (Taula 2) i les condicions d'aplicació. La rúbrica que es presenta té una estructura matricial organitzada en base a àmbits o dimensions de la competència (columnes), al costat d'uns estàndards d'acompliment progressius (files), entesos com el nivell d'assoliment requerit a l'estudiant per poder confirmar l'adquisició de la competència dins del currículum formatiu (Hawes, 2004). L'estàndard no només estableix els requisits sinó també admet els graus en els quals pot fixar la qualitat d'acompliment dins d'una escala qualificada, que en el nostre cas i context cultural educatiu es concreta en quatre graus d'assoliment (insuficient, aprovar, notable i excel·lent). Cada nivell d'assoliment està descrit com una superació de l'anterior i estableix una direccionalitat en termes de domini de menor a major assoliment.

A través d'un laboratori treball de consens també s'ha determinat quin és l'acompliment mínim acceptable per cada dimensió del pensament al llarg dels diferents cursos acadèmics.

Pel què fa al segon objectiu del projecte que pretén dissenyar activitats per acompanyar la comprensió i adquisició de la competència només s'ha assolit parcialment. D'una banda s'han documentat les activitats dissenyades pel professorat sobre les quals s'ha aplicat la rúbrica. També s'han realitzat els relats docents sobre els procediments aplicats i la seva valoració docent. Malgrat es compte amb escasses valoracions dels estudiants per imponderables de temps en el procés d'aplicació. També resta pendent l'elaboració del material en forma de dossier

A mode de conclusions es descriuen aportacions de caràcter conceptual, metodològiques sobre el procés d'elaboració de l'instrument i s'apunten orientacions per a la seva aplicació en el Grau de Treball Social

Aportacions conceptuals:

- Construcció de pensament múltiple i competències interconnectades. En aquest treball

conceptual es constata el nus de connexions que hi ha entre diverses formes de pensament (reflexiu, crític, creatiu, pràctic, sistèmic, etc.) i es posen en relleu les dificultats i limitacions d'aïllar i desgranar la competència d'anàlisi de les altres, atès que la seva tipologia instrumental i caràcter metodològic la converteixen en una competència processual bàsica per prendre decisions fonamentades.

Aportacions metodològiques:

- La utilització de la pràctica docent com a font inductiva de dades ha creat un marc col·laboratiu òptim per a la innovació educativa. Aquesta decisió processual ha comportat una major lentitud de treball, però ha aconseguit un major coneixement mutu i de les matèries, una major consciència de la disparitat de criteris utilitzats quan avaluem i la internalització de la complexitat del tema per part del professorat participant. Es destaquen quatre moments clau: 1- Posada en comú de les concepcions prèvies sobre el pensament analític. 2- La descripció de les activitats i exercicis proposats en cada assignatura per adquirir la competència. 3- La descripció dels criteris de correcció utilitzats per part del professorat per definir dins un exercici concret de la seva assignatura un anàlisi adequat insuficient . 4- La creació d'un text-relat analitzable des de totes les assignatures per ser analitzat després pels estudiants, i avaluat posteriorment a cegues entre parelles de professors de diferents disciplines fent servir un esborrany de la rúbrica.

- El procés de treball com a estratègia cap a la transdisciplinarietat. L'aplicació del projecte en els dos primers cursos del grau que és on es troba el major encreuament de matèries d'àrees de coneixement diverses ha permès un major coneixement entre el professorat, continguts, metodologies i exercicis utilitzats entre assignatures coetànies del mateix semestre i cursos, possibilitant la creació d'una cultura afavoridora de la transversalitat entre equips docents participants i per extensió la resta d'equips del Grau.

Condicions d'aplicació de l'instrument:

- És un instrument sobretot formatiu. La rúbrica no pot ser aplicada com a mer instrument avaluatiu i ha d'anar acompanyada d'activitats d'aprenentatge que afavoreixin

la seva adquisició. La capacitat analítica no s'adquireix espontàniament, sinó que necessita exercitar-se i requereix d'espais deliberats per a aquesta finalitat al llarg dels estudis universitaris. Des del nostre punt de vista és tan important l'instrument com els exercicis dissenyats per al seu desenvolupament.

- Cal assegurar la comprensió de la competència i de l' instrument per part dels estudiants abans de l'aplicació. Els estudiants necessiten entendre els requeriments del pensament analític en cada grau d'adquisició. Cal dialogar amb ells la descripció dels ítems i la seva contextualització en els continguts de l'assignatura i en concret dins l'exercici proposat amb exemples comprensibles que orientin l'execució de la tasca i la claredat dels nivells de domini.
- Es requereix explicitar les competències implicades en les activitats d'aprenentatge. Es necessari precisar quines són les competències implicades en cada exercici i el pes o valor que té cadascuna dins la qualificació global de l'exercici. L'instrument s'adapta millor a tasques específiques on de manera preferent es treballa exclusivament la CPA o aquesta té un pes igual o superior al 80% de la nota final.
- A través de la rúbrica s'incrementa l'autonomia i autoregulació de l'aprenentatge. Les fonts teòriques indiquen que la rúbrica guia i orienta el treball que els estudiants han de realitzar i els permet millorar la percepció sobre l'assoliment durant el procés de realització (Picornell-Lucas, 2014). Si bé les dades d'opinió dels estudiants són molt escasses, el professorat opina que ho afavoreix. A la vegada que afirma la seva utilitat per justificar la seva qualificació i orientar els punts de millora.
- És un instrument vàlid tant en activitats individuals com de grup. En aquest últim cas, cal tenir present que la capacitat analítica avaluada correspon al procés de treball del grup i s'entrecreu la competència de treball en equip.
- Té un millor funcionament en activitats d'aprenentatge extenses, complexes, globals per què permet el desenvolupament de tots els àmbits inclosos en la rúbrica: descomposició, ordenació, categorització, interpretació, conclusió i obertura de nous

interrogants. Es troben limitacions importants quan la rúbrica s'aplica sobre exercicis simples, amb temps limitat (30') i sense disponibilitat d'accés a referències (fonts teòriques o dades empíriques) que permetin desenvolupar la dimensió interpretativa de la situació social exposada.

- Permet consensuar la progressió d'adquisició de la competència al llarg del grau. Els nivells d'adquisició de la competència han de ser diferents per a un estudiant de primer curs que un de quart. La discussió col·lectiva ha permès la concreció d'uns límits de mínims on situar l'aprobat dins del recorregut curricular de primer a quart. També ha afavorit que el professorat sigui més conscient de la seva contribució en un context curricular progressiu i a tenir en compte més punts de referència sobre els seus nivells d'exigència..
- És un instrument avaluatiu encara incomplet per la falta de puntuacions quantitatives. De moment, facilita una avaluació formativa i està previst establir una proposta quantitativa un cop s'obtinguin els resultats de la prova pilot. Per les proves realitzades, es destaca un bon funcionament dels àmbits que inclou la competència (columnes), però cal perfilar més els nivells d'assoliment progressiu (files).

Referències bibliogràfiques

- Hawes B., Gustavo (2004). *Evaluación: estándares y rúbricas*. (Proyecto Mecesus TAL101). Recuperado a Universidad de Talca, Unidad de Gestión, Seguimiento y Evaluación website: <http://www2.sep.ucr.ac.cr/GESTION/TALCACHILE.html>
- Pastor, E. y Martínez, M.A. (2014). El trabajo social ante el reto de la crisis y la Educación Superior A: E. Pastor y M.A. Martínez. (ed), *Trabajo Social en el siglo XXI. Una perspectiva internacional comparada*, (pp.13-21). Madrid: Grupo 5.

Picornell- Lucas, M.A. (2014). La coevaluación de competencias en el Grado de Trabajo Social mediante el uso de la rúbrica. *AZARBE. Revista Internacional de Trabajo Social y Bienestar Social*, 3, 7-14.

		1er	2n	3er	4t	Proposta acords de mínims per curs
		Grado de adquisición				
Dimensiones		1	2	3	4	
Descriptivo	Descomponer las situaciones complejas y detecta los factores clave	☐ Identifica parcialmente los factores internos, externos y contextuales que componen la situación presentada en el texto	☐ Describe los factores que componen la situación presentada en el texto	☐ Clasifica de forma ordenada y sistemática factores encontrados y los agrupa	☐ Explica y razona la agrupación propuesta	
	Identifica las relaciones entre los factores	☐ Describe parcialmente las relaciones entre los factores internos, externos y contextuales que inciden en la situación presentada en el texto	☐ Describe la relación entre los factores internos, externos y contextuales	☐ Explica los criterios utilizados para describir las relaciones entre los factores	☐ Explica y argumenta las relaciones identificadas a través varias fuentes de información	
Empírico	Contextualiza	☐ Identifica parcialmente los elementos básicos del contexto (tiempo, espacio, fuente, posición del autor, lugar).	☐ Describe los elementos básicos del contexto (tiempo, espacio, fuente, posición del autor, lugar).	☐ Explica los principales elementos vinculados al contexto (históricos, políticos, social y/o experiencias personales) y digas porque son relevantes	☐ Explica y argumenta las relaciones entre los elementos identificados en la situación concreta y el contexto amplio	
	Interpreta la información	☐ Da un significado parcial a la situación presentada en el texto	☐ Da un significado a la situación presentada en el texto	☐ Interpreta la situación combinando datos, perspectivas y fuentes teóricas.	☐ Reconoce el lugar desde donde interpreta y es capaz de situarse en otros enfoques	
Abstracto	Presenta conclusiones	☐ Expone parcialmente su interpretación fundamentada a partir de los datos	☐ Expone su interpretación fundamentada a partir de los datos	☐ Expone su interpretación fundamentada a partir de los datos y las relaciones entre ellas y los fundamentos con las fuentes teóricas	☐ Presenta las conclusiones fundamentadas en la interpretación de los datos, las relaciones entre ellas , y las fuentes teóricas en relación a los objetivos	
	Obre interrogantes i elabora propuesas	☐ Plantea los límites presentes en la situación de estudio o en el análisis	☐ Propone interrogantes y/u otras perspectivas de análisis	☐ Presenta varias opciones para superar los interrogantes y ampliar las perspectivas de análisis	☐ Elabora propuestas fundamentadas en las conclusiones	